

***Taraxacum pieninicum* Pawł.
Mniszek pieniński**

Synonim: *Taraxacum hoppeanum* Gris. subsp. *pieninicum* Pawł.

Rodzina: *Asteraceae* (*Compositae*) – astrowate (złożone)

Status

W Polsce gatunek krytycznie zagrożony.

Uwagi taksonomiczne

Takson z sekcji *Erythrocarpa* (Hand.-Mazz.) Dahlst. należący do grupy *Taraxacum hoppeanum* (Pawłowski 1924; Tacik 1980; Richards, Sell 1976). Stanowisko systematyczne tego gatunku nie jest zupełnie jasne. Opisany w 1924 r. przez prof. B. Pawłowskiego (1924) w randze gatunku, w 1931 r. został przez niego uznany za podgatunek (Pawłowski 1931). W późniejszych opracowa-

niach powrócono do pierwotnego ujęcia taksonomicznego (Tacik 1980). Gatunek diploidalny o somatycznej liczbie chromosomów $2n=16$ (Małecka 1962), o charakterze reliktowym (Zarzycki 1976). Jedyne w florze polskiej mniszek rozmnażający się seksualnie.

Rozmieszczenie geograficzne

Endemit Pienin (Pawłowski 1970b); rośnie wyłącznie w polskiej części pasma, na Okrąglicy w masywie Trzech Koron (Pawłowski 1924; Zarzycki i in. 2001); w dziele *Flora Europaea* (Richards, Sell 1976) błędnie podany także z Pienin słowackich (Dostál 1989). Blisko spokrewniony z nim gatunek *Taraxacum hoppeanum* występuje w Banacie na Nizinie Węgierskiej, na półwyspie Bałkańskim oraz na izolowanych stanowiskach w południowo-zachodniej Słowacji (Dostál l.c.).

Siedliska i fitocenozy

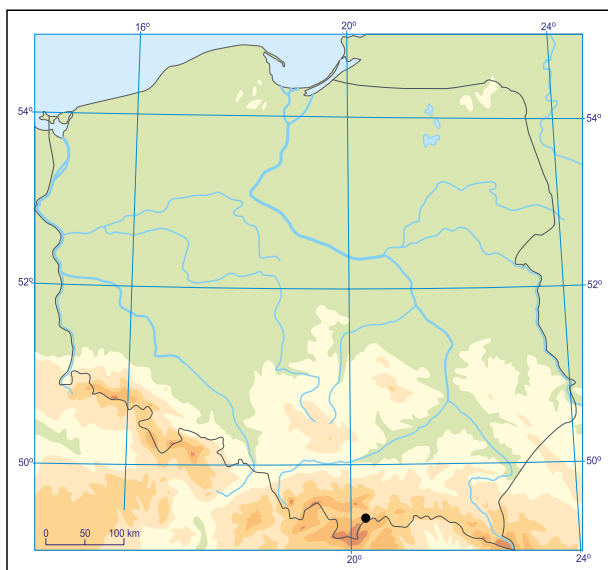
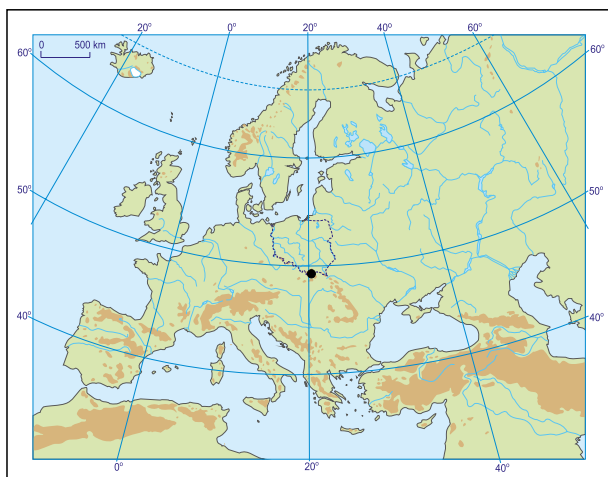
Mniszek pieniński rośnie w szczelinach skał wapiennych pod szczytem Trzech Koron, powyżej 960 m n.p.m., przy ekspozycji południowej i południowo-wschodniej, w obrębie endemicznej dla Pienin murawy naskalnej *Dendranthemo-Seslerietum*.

Morfologia i biologia

Roślina trwała, hemikryptofit, około 15 cm wysoka. Odznacza się zgrubiałą szyją korzeniową, otoczoną licznymi szczątkami starych liści tworzącymi tzw. tunikę. Odporna na skrajne warunki siedliskowe. Roślina kwitnie w maju. Owoce są barwy purpurowobrązowej. Po owocowaniu, części nadziemne zwykle całkowicie zasychają, a pod koniec lata pojawiają się nowe liście, często różniące się znacznie kształtem i wielkością od liści wiosennych (Wróbel 2004; I. Wróbel i S. Wróbel, mat. npbl. z lat 1999–2010).

Charakterystyka populacji

Klasyczne stanowisko, znajdujące się przy ścieżce prowadzącej na Okrąglicę, uległo zniszczeniu po obierwaniu się skał w wyniku obfitych opadów (Zarzycki 1981) i przez wiele lat gatunek był uważany za wymarły. W latach 1999–2000 poniżej szczytu Okrąglicy ponownie odnaleziono mniszek pieniński. Roślina tworzy tam 2 skupienia: jedno obejmuje 14 rozet liściowych w 7 kępach, drugie 25 rozet liściowych w 18 kępach; w obu latach większość roślin kwitła, wytwarzając po kilka kwiatostanów (Wróbel 2004; Wróbel, Zarzycki 2008b; I. Wróbel i S. Wróbel, mat. npbl. z lat 1999–2010.). Przez wiele lat liczba kęp nie zmieniała się, a liczba wytwarzanych kwiatostanów wahała się w pierwszym skupieniu od kilku do kilkudziesięciu, w drugim od kilku do kilkunastu. Pomimo znacznej produkcji owoców nie obserwowano pojawiania się nowych osobników. Dopiero

w 2011 r. zaobserwowano 2 nowe osobniki tworzące po 1 kwiatostanie.

Zagrożenie i wskazania ochronne

Z uwagi na skrajnie małą wielkość populacji mniszka pieniniego, pomimo stabilności zbiorowiska, w jakim występuje, należy on do gatunków skrajnie zagrożonych. Mogą tutaj zaistnieć trudne do przewidzenia zdarzenia losowe, jak to już miało miejsce, kiedy na skutek oberwania się skały doszło do zagłady *locus classicus* tego gatunku. Stanowisko *Taraxacum pieninicum* leży w granicach Pienińskiego Parku Narodowego na terenie objętym ochroną ścisłą. Znajduje się na liście gatunków specjalnego zainteresowania i podlega stałemu monitoringowi. W celu zabezpieczenia puli genowej tego gatunku, w 2002 r. jego owocki umieszczone zostały w banku genów w Ogrodzie Botanicznym PAN w Warszawie-Powsinie. Prowadzone są próby utrzymywania gatunku *ex situ*. Z niełupek zebranych w 1999 r. i wysianych w ogródku skalnym przy Dyrekcji Pienińskiego Parku Narodowego w Krościenku uzyskano rośliny, które wykazują dobrą żywotność, kwitną i owocują.

Iwona Wróbel, Sławomir Wróbel i Kazimierz Zarzycki

Summary

Taraxacum pieninicum is an endemic plant to the Pieniny Mountains (Western Carpathians). It grew only in the massif

of Trzy Korony. For many years it was considered as extinct. It was rediscovered at the same location in 1999. The population comprises several dozen flowering and fruiting individuals. The plant is also successfully cultivated *ex situ*. Its seeds are stored in a seed bank.

Fot. 235. *Taraxacum pieninicum* na Trzech Koronach w Pieninach (2010)